

УМОВИ, ПОРЯДОК УВЕДЕННЯ ТА СКАСУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

У роботі розглянуто умови та процедуру введення воєнного стану в державі, продовження строку та скасування воєнного стану, а також аналізується законодавче закріплення підстав цього режиму. Значне місце займає розгляд правового регулювання режиму воєнного стану в різних країнах. Акцентовано увагу на питанні здійснення процедури оголошення правового режиму воєнного стану.

Ключові слова: правовий режим воєнного стану, підстави введення воєнного стану, загроза агресії, законодавче закріплення, правове регулювання.

**Кузніченко Сергій
Олександрович,**

доктор юридичних
наук, професор,
проректор Одеського
державного універси-
тету внутрішніх справ,
начальник
Херсонського
факультету,
полковник міліції

З метою недопущення зловживання дискреційними повноваженнями в багатьох державах світу передбачається ускладнена процедура введення правового режиму воєнного стану, коли акт введення затверджується парламентом. На це твердження вказує й практика розбудови інституту надзвичайних адміністративно-правових режимів у законодавстві держав світу. Тобто йдеться передусім про загрозу агресії чи військові дії, загрозу незалежності, територіальній цілісності, державним інститутам, економічній стабільності, громадському порядку та безпеці. В окремих державах підставою введення правового режиму воєнного стану є положення, що впливають з міжнародних зобов'язань.

Однак у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» взагалі немає окремої статті, що закріплює підстави введення такого режиму. А обставини, що спричиняють введення воєнного стану, закріплюються лише у ст. 2 цього Закону («Мета введення воєнного стану»). У цій статті зазначається, що метою введення воєнного стану є створення умов для здійснення органами державної влади, військовим командуванням, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями наданих їм повноважень у разі: по-перше, збройної агресії;

по-друге, загрози нападу; по-третє, небезпеки державній незалежності України; по-четверте, небезпеки територіальній цілісності України.

Відповідно до Закону України «Про оборону України» під збройною агресією розуміється застосування іншою державою або групою держав збройної сили проти України. При цьому збройною агресією проти України вважається будь-яка з таких дій:

1) вторгнення або напад збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупація чи анексія частини території України;

2) блокада портів, узбережжя або повітряного простору, порушення комунікацій України збройними силами іншої держави або групи держав;

3) напад збройних сил іншої держави або групи держав на військові сухопутні, морські чи повітряні сили або цивільні морські чи повітряні флоти України;

4) засилання іншою державою або від її імені озброєних груп регулярних або нерегулярних сил, що вчиняють акти застосування збройної сили проти України, які мають настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим у пунктах 1–3, зокрема значна участь третьої держави в таких діях;

5) дії іншої держави (держав), яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження третьої держави, використовувалася цією третьою державою (державами) для вчинення дій, зазначених у пунктах 1–4;

6) застосування підрозділів збройних сил іншої держави або групи держав, які перебувають на терито-

рії України відповідно до укладених з Україною міжнародних договорів, проти третьої держави або групи держав, інше порушення умов, передбачених такими договорами, або продовження перебування цих підрозділів на території України після припинення дії зазначених договорів [1].

Поняття «загроза нападу» як умова введення правового режиму воєнного стану нормативно не визначено, але у Воєнній доктрині України зазначається, що основними реальними й потенційними зовнішніми загрозами національній безпеці України у воєнній сфері є: розповсюдження зброї масового ураження і засобів її доставлення; недостатня ефективність наявних структур і механізмів забезпечення міжнародної безпеки та глобальної стабільності; можливість втягування України в протистояння інших держав чи в регіональні війни; воєнно-політична нестабільність і конфлікти в сусідніх державах, міжнародний тероризм, поширення незаконного обігу зброї, боєприпасів і вибухових речовин; нарощування іншими державами поблизу кордонів України присутності угруповань військ та озброєнь, що призводить до порушення співвідношення сил, яке склалося; незавершеність договірно-правового оформлення державного кордону України.

Ми погоджуємося з О. Зіборовим, який вважає, що в разі, коли підставою для введення воєнного стану є безпосередня загроза агресії, а не пряма агресія, то в Указі Президента про введення воєнного стану має міститися більш докладне обґрунтування потреби введення цього правового

режиму. Також з метою ефективного застосування режиму воєнного стану в Указі про його введення доцільно вказати: перелік заходів, що вживатимуться для підготовки, усунення та відвернення загрози агресії або агресії, а також їх зміст; які саме органи нести відповідальність за вжиті заходи в умовах воєнного стану та межі їх повноважень; перелік можливих додаткових обов'язків і санкцій за порушення загальнообов'язкових постанов, розпоряджень, директив та інших нормативних актів державних органів і військового командування на період воєнного стану та за порушення заходів цього режиму [2, с. 47].

Отже, потрібна чітка конкретизація цієї категорії, оскільки дискреційні повноваження Президента України (п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України [3]) щодо визначення на власний розсуд обставин, які можуть бути підставами для введення воєнного стану, є наслідком уведення цього режиму та створюють особливий правовий режим життєдіяльності держави й суспільства. Незрозуміло також, як може реагувати держава в разі загрози їй збройною силою з боку іншої держави в результаті її демонстрації – наприклад, шляхом концентрації збройних сил поблизу міждержавного кордону або зосередження військово-морських сил у районах узбережжя цієї держави.

Як зазначає С. Пчелінцев, певним орієнтиром при визначенні загрози агресії може стати один із проєктів міжнародних документів – Кодекс злочинів проти миру й безпеки людства, в якому під загрозою агресії розумітимуться заяви, повідомлення,

демонстрація сили або будь-які інші заходи, що дають уряду будь-якої країни достатні підстави розглядати реальну можливість агресії проти цієї держави [4, с. 36]. Тобто під такою загрозою може розглядатися будь-яка загроза влади будь-якої держави застосувати акт агресії проти іншої держави; підготовка владою будь-якої держави застосування збройної сили проти іншої держави з будь-якою метою, крім національної або колективної самооборони чи виконання рішення органу ООН; організація владою будь-якої держави або заохочення нею організації озброєних формувань у межах її території або будь-якої іншої території для вторгнення на територію іншої держави, або допущення використання такими формуваннями її території як операційної бази чи відправного пункту для вторгнення на територію іншої держави; ведення або заохочення владою будь-якої держави діяльності, спрямованої на порушення міжусобиць в іншій державі, а також терористичну діяльність в іншій державі; дії влади держави, що порушують обов'язки із забезпечення міжнародного миру й безпеки завдяки скороченню або обмеженню озброєння, військової підготовки; втручання влади держави у внутрішні або зовнішні справи країни через насильницькі заходи економічного чи політичного характеру з метою нав'язування своєї волі; дії влади держави або фізичних осіб, що здійснюються з метою повного чи часткового знищення певної національної, етнічної, расової або релігійної групи.

Відповідно до Акта проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. територія України є неподільною і недоторканною; на ній мають чинність виключно Конституція та закони України [5]. При цьому поняття «державна незалежність» тісно пов'язане з поняттям «державний суверенітет» як верховенство, самостійність, повнота й неподільність влади країни в межах її території, незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах.

Слід зазначити, що державний суверенітет України у сфері зовнішньої та внутрішньої безпеки полягає в тому, що країна має право на власні Збройні Сили, визначає порядок проходження військової служби громадянами України, а також проголосила намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримуватися трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти й не набувати ядерної зброї. Водночас відносини України з іншими пострадянськими країнами будуються на основі угод, укладених на принципах рівноправності, взаємоповаги й невтручання у внутрішні справи.

Декларація про неприпустимість втручання у внутрішні справи держав, про захист їх незалежності та суверенітету, прийнята 21 грудня 1965 р. Резолюцією 2131 (XX) на 20-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, також проголосила таке:

1) будь-яка держава не має права втручатися безпосередньо чи опосередковано за будь-яких причин у внутрішні та зовнішні справи іншої держави. Унаслідок цього засуджу-

ються не лише озброєне втручання, але також усі інші форми втручання та загрози, спрямовані проти правосуб'єктності держави або проти її політичних, економічних і культурних елементів;

2) жодна держава не може застосовувати, заохочувати застосування економічних, політичних заходів або заходів іншого характеру для примусу іншої держави підпорядкувати реалізацію нею суверенних прав або для отримання від неї якихось переваг. Усі держави мають також утримуватися від того, щоб організовувати, допомагати, створювати, фінансувати, заохочувати або допускати озброєну, підливну чи терористичну діяльність, спрямовану на зміну устрою іншої держави шляхом насилля, а також від втручання у внутрішню боротьбу в іншій державі;

3) застосування сили для позбавлення народів форми їх національного існування є порушенням їх невід'ємних прав і принципу невтручання;

4) суворе дотримання цих зобов'язань є надзвичайно важливою умовою для забезпечення мирного співіснування націй, оскільки практика втручання в будь-якій формі не тільки є порушенням Статуту ООН [6], але й призводить до створення ситуацій, які загрожують міжнародному миру та безпеці;

5) кожна держава має невід'ємне право обирати свою політичну, економічну, соціальну й культурну систему без втручання в будь-якій формі з боку будь-якої іншої держави;

6) усі інші держави мають поважати право народів і націй на самовизначення і незалежність, і це право

має здійснюватися вільно та без якого-небудь зовнішнього тиску за повного дотримання прав і основних свобод людини. Унаслідок цього всі держави мають сприяти повному усуненню расової дискримінації й колоніалізму в усіх їх формах і проявах тощо [7].

На виконання цього та інших міжнародних актів у Декларації про дотримання суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності кордонів держав-учасниць СНД закріплено, що останні забезпечують виконання у своїх взаємовідносинах принципів суверенітету, територіальної цілісності й непорушності державних кордонів, невтручання у внутрішні справи, утримання від воєнної, політичної, економічної чи будь-якої іншої форми тиску, включаючи блокаду, та ін.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про основи національної безпеки України» [8] одним з об'єктів національної безпеки є держава, а саме її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність. Відповідно до пріоритетів національних інтересів України віднесено захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України (ст. 6).

Також цей Закон до основних реальних і потенційних загроз національній безпеці України, стабільності в суспільстві відносить на сучасному етапі: у зовнішньополітичній сфері – посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність, територіальні претензії з боку інших держав; у сфері державної без-

пеки – загрози посягань з боку окремих груп і осіб на державний суверенітет, територіальну цілісність України тощо (ст. 7). Саме тому з урахуванням геополітичної та внутрішньої обстановки в Україні діяльність усіх державних органів має бути зосереджено на прогнозуванні, своєчасному виявленні, попередженні й нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захисті суверенітету й територіальної цілісності, безпеки її прикордонного простору, підтриманні на належному рівні її оборонного потенціалу та обороноздатності тощо.

Утім підстави (умови) введення правового режиму воєнного стану в чинному законодавстві чітко не визначено, норми Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [9] у цій сфері переважно мають бланкетний характер.

Правове регулювання режиму воєнного стану в кожній країні здійснюється по-різному. Наприклад, відповідно до ст. 167 Конституції Бельгії воєнний стан у цій країні вводиться Королем, який є головою держави, після чого він інформує про це Палату представників і Сенат, коли інтереси та безпека держави дозволяють йому це зробити. Згідно з п. d ст. 137 і ст. 147 Конституції Португалії оголошення воєнного стану (стану облоги) належить до сфери безпосередніх повноважень Президента Республіки, але з урахуванням думки Уряду та рішення Асамблеї Республіки. Відповідно до розділу 18 Конституції Філіппін Президент може ввести на території держави воєнний стан з поданням протягом наступних

48 годин особистої чи письмової доповіді Конгресу. Останній спільним голосуванням палат і більшістю голосів усіх своїх членів може відкликати рішення Президента, однак цей відклик не може бути відхилений останнім. За клопотанням будь-якого громадянина, заявленим у відповідному порядку, Верховний суд може перевірити достатність фактичних підстав для прийняття заходів Президентом або для їх продовження, та протягом 30 днів має промудувати своє рішення [10, с. 75].

Як уже вказувалося, воєнний стан в Україні або в окремих її місцевостях вводиться Указом Президента України, який підлягає затвердженню Верховною Радою України протягом двох днів з моменту звернення Президента України. Указ Президента України про введення воєнного стану, затверджений Верховною Радою України, негайно оголошується через засоби масової інформації. Отже, сам зміст інституту правового режиму воєнного стану вимагає термінового прийняття рішення для локалізації та ліквідації фактору глобальної небезпеки.

При цьому пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Президентів України подає Рада національної безпеки і оборони України (ст. 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [9]). Відповідно до функцій, визначених однойменним Законом [11], Рада національної безпеки і оборони України розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які відповідно до Конституції та законів України, Концепції (основ

державної політики) національної безпеки України, Воєнної доктрини України належать до сфери національної безпеки й оборони, та подає пропозиції Президентів України щодо питань оголошення стану війни, загальної або часткової мобілізації, введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях, оголошення в разі потреби окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації.

Пропозиції щодо введення воєнного стану з боку Ради національної безпеки і оборони України та відповідний законопроект готується згідно з Положенням про порядок роботи з законопроектами та іншими документами, що вносяться Президентом України на розгляд Верховної Ради України, затверджено Указом Президента України від 30 березня 1995 р. № 270/95 [12]. Такий механізм зумовлений тим, що рішення Ради національної безпеки і оборони вводяться в дію указами Президента України згідно з ч. 3 ст. 10 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» [11].

Також цей координаційний орган з питань національної безпеки і оборони при Президентів України координує та контролює переведення центральних і місцевих органів виконавчої влади, а також економіки країни на роботу в умовах воєнного стану; діяльність органів місцевого самоврядування в межах наданих повноважень під час введення воєнного стану; діяльність органів виконавчої влади з відбиття збройної агресії, організації захисту населення

й забезпечення його життєдіяльності, охорони життя, здоров'я, конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян, підтримання громадського порядку в умовах воєнного стану та за виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України [11].

Питання про затвердження Указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях розглядаються Верховною Радою України без голосування щодо включення їх до порядку денного сесії, розкладу пленарних засідань сесії, тижневого порядку денного пленарних засідань. Таке питання може вноситися на розгляд Верховної Ради України без попередньої підготовки в комітетах. Проект Закону щодо затвердження цього Указу розглядається за процедурою першого читання та прийняття Закону в цілому.

У будь-якому разі про прийняття парламентом рішення щодо відповідного Указу Президента України Голова Верховної Ради України негайно повідомляє главу держави і робить відповідне повідомлення через засоби масової інформації.

Разом із цим зауважимо, що відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 85 Конституції України [3] Верховна Рада України за аналогічним порядком оголошує за поданням Президента України стан війни чи укладення миру, схвалює рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України. Утім механізм оголошення Президентом України стану війни чинним законо-

давством не передбачено, незважаючи на надане йому Конституцією України право вносити до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та приймати рішення про використання Збройних Сил України в разі збройної агресії проти України (п. 19 ст. 106) [3].

Отже, вирішення питання про затвердження указів Президента України щодо введення правового режиму воєнного стану може розглядатися як особлива гарантія забезпечення інтересів держави, суспільства та людини як в Україні загалом, так і в окремих адміністративно-територіальних утвореннях зокрема, оскільки цей найжорсткіший надзвичайний адміністративно-правовий режим передбачає особливі умови життєдіяльності вказаних суб'єктів.

Якщо розглядати час оголошення правового режиму воєнного стану, то за зарубіжним досвідом можливі три ситуації:

1) оголошення воєнного стану може співпасти з початком настання надзвичайної події;

2) воєнний стан може бути оголошений не одночасно з настанням надзвичайної події, а пізніше – уже протягом розвитку цієї події;

3) воєнний стан може бути оголошений до початку настання надзвичайної події, а саме за безпосередньої загрози його настання.

Усі акти щодо введення воєнного стану та всі постанови щодо його виконання у зв'язку з їх особливою важливістю та невідкладністю переважно набувають чинності негайно після їх опублікування. Разом із цим період початку дії воєнного стану може бути

вказано в самому нормативному акті про його введення. Якщо ж у нормативному акті, яким оголошується цей правовий режим, відсутня вказівка на початковий момент його дії, воєнний стан вважається введеним у дію з моменту доведення про це населенню за допомогою засобів масової інформації шляхом оприлюднення відповідного акта в офіційних центральних і місцевих друкованих органах.

Загальний порядок офіційного оприлюднення актів голови держави міститься в Указі Президента України «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності» від 10 червня 1997 р. № 503/97 [13]. У ньому зазначено таке:

- акти Президента України не пізніше як у п'ятнадцятиденний строк після їх прийняття в установленому порядку й підписання підлягають оприлюдненню державною мовою в офіційних друкованих виданнях, якими є «Офіційний вісник України», «Відомості Верховної Ради України», газети «Урядовий кур'єр», «Голос України», інформаційний бюлетень «Офіційний вісник Президента України»;

- акти Президента України можуть бути в окремих випадках (а введення адміністративно-правового режиму воєнного стану завжди) офіційно оприлюднені через телебачення та радіо;

- акти Президента України можуть бути опубліковані в інших друкованих виданнях лише після їх офіційного оприлюднення. Акти, опубліковані в інших друкованих виданнях, мають інформаційний харак-

тер і не можуть бути використані для офіційного застосування;

- громадяни, державні органи, підприємства, установи, організації під час здійснення своїх прав і обов'язків мають застосовувати акти Президента України, опубліковані в офіційних друкованих виданнях або одержані в установленому порядку від органу, який їх видав;

- нормативно-правові акти Президента України набувають чинності через десять днів з дня їх офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самими актами, але не раніше від дня їх опублікування в офіційному друкованому виданні;

- акти Президента України, які не мають загального значення чи нормативного характеру, можуть не публікуватися за його рішенням. Ці акти та акти з обмежувальними грифами офіційно оприлюднюються шляхом надіслання відповідним державним органам та органам місцевого самоврядування і доведення ними до відома підприємств, установ, організацій і осіб, на яких поширюється їх чинність. Неопубліковані акти Президента України набувають чинності з моменту одержання їх державними органами або органами місцевого самоврядування, якщо Президентом не встановлено іншого строку набрання ними чинності; при цьому акти Президента про призначення відповідно до законодавства на посади і звільнення з посад набувають чинності з моменту їх прийняття.

При цьому друкований засіб масової інформації вважається виданим, якщо він підписаний до виходу у світ і надрукований будь-яким тиражем.

Але в нашому випадку, при введенні адміністративно-правового режиму воєнного стану, положення Указу Президента України мають відповідати вимогам про негайне офіційне опублікування та оприлюднення на каналах телебачення, радіо й навіть Internet. З урахуванням положень ч. 2 ст. 22 Закону України «Про інформацію» [14] та викладеного вище ч. 2 ст. 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [9] доцільно викласти в такій редакції: «Указ Президента України про введення воєнного стану, затверджений Верховною Радою України, негайно оголошується через засоби масової інформації або в інший спосіб».

Терміновість подання такого Указу зумовлена й тим, що названий акт голови держави відповідно до п. 31 ч. 1 ст. 85 Конституції України [3] затверджується Верховною Радою України протягом двох днів з моменту звернення Президента України до неї наданням їй акта разом із проектом відповідного Закону.

Щодо продовження строку воєнного стану слід констатувати, що в Законі України «Про правовий режим воєнного стану» [9] не визначено строк дії такого стану з об'єктивних причин. І хоча п. 2 ст. 6 цього Закону зазначає, що в Указі Президента України має вказуватися строк, на який вводиться воєнний стан, вважаємо, що законодавець мав на увазі визначення меж існування цього режиму до усунення воєнної загрози. Оскільки не передбачено конкретного строку дії воєнного стану, то відсутня й процедура продовження цього правового режиму.

Скасування правового режиму воєнного стану відбувається автоматично в разі незатвердження протягом двох днів Указу Президента України про його введення згідно з ч. 1 ст. 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [9]. Воно означає припинення всіх його надзвичайних заходів і відновлення в повному обсязі того правопорядку, що має діяти за звичайних умов. Дія нормативно-правових актів, виданих за правового режиму воєнного стану, припиняється одночасно з його скасуванням. Щодо індивідуальних актів про притягнення громадян до відповідальності за правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану, то вони зберігають чинність і після скасування цього правового режиму. Звільнення можливе лише внаслідок актів амністії, а у справах про злочини – якщо вони не становлять значної суспільної небезпеки або внаслідок зміни обстановки.

На нашу думку, підставами скасування (припинення) надзвичайних адміністративно-правових режимів є такі:

- досягнення мети, відповідно до якої режим вводився. Такого роду підстави мають вважатися виключно ідеальними (позитивними), тобто за цих умов відбулися процеси, пов'язані з мінімізацією та локалізацією суспільно небезпечних наслідків або загроз;

- перехід одного режиму в інший. Такого роду підстави слід вважати змішаними, вони можуть бути спрямовані або на посилення, або на пом'якшення режиму. Але правовий режим воєнного стану виключає

можливість його переходу в інший, оскільки є найжорсткішим з усіх, а процедура його «пом'якшення» взагалі відсутня;

- припинення існування держави. Ці підстави скасування режиму є негативними, тобто досягнення поставленої мети виявилось неможливим.

Воєнний стан на всій території України або в окремих її місцевостях скасовується Указом Президента України за пропозицією Ради національної безпеки і оборони України в разі усунення загрози нападу чи небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, про що негайно оголошується через засоби масової інформації. З пропозицією про скасування воєнного стану до Президента України також може звернутися Верховна Рада України (ст. 7 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [9]).

Отже, питання, де й коли саме можна вважати надзвичайну подію усуненою, вирішується військово-політичним керівництвом держави, виходячи з конкретної та всебічної оцінки ситуації, що склалася. У разі ж коли скасовувати воєнний стан після ліквідації наслідків надзвичайної ситуації воєнного характеру держава вважає недоцільним, вона може залишити його загалом у країні або в окремих місцевостях зокрема.

Список використаних джерел:

1. Про оборону України : Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 106.
2. Зиборов О. В. Институт военного положения по российскому праву (историко-правовое исследование) : дисс. ...

канд. юрид. наук: 12.00.11 / О. В. Зиборов. – М., 2002. – 222 с.

3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1 (спец. вип.). – Ст. 2598.

4. Пчелинцев С. В. Правовое регулирование военного положения в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук: 20.02.03 / С. В. Пчелинцев. – М., 1998. – 234 с.

5. Про оголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серпня 1991 р. № 1427-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 502.

6. Устав Организации Объединенных Наций от 24 октября 1945 г. – М.: Наука, 1991. – 36 с.

7. Декларация о недопустимости вмешательства во внутренние дела государств, об ограждении их независимости и суверенитета: Принята Резолюцией 2131 от 21 декабря 1965 г. на XX сессии Генеральной Ассамблеи ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_818.

8. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

9. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 6 квітня 2000 р. № 1647-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 28. – Ст. 224.

10. Дьяченко И. Л. Конституционный режим военного положения в России (по реализации права на индивидуальную и коллективную самооборону) : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / И. Л. Дьяченко. – Ростов-на-Дону, 2000. – 200 с.

11. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 5 березня 1998 р. № 183/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35. – Ст. 237.

12. Про затвердження Положення про порядок роботи з законопроектами та ін-

шими документами, що вносяться Президентом України на розгляд Верховної Ради України : Указ Президента України від 30 березня 1995 р. № 270/95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=270%2F95>.

13. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та на-

брання ними чинності : Указ Президента України від 10 червня 1997 р. № 503/97 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 24. – Ст. 11.

14. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

Кузниченко С. А. Условия, порядок введения и отмена правового режима военного положения.

В работе рассмотрены условия и процедура введения военного положения в государстве, продления срока и отмены военного положения, а также анализируется законодательное закрепление оснований этого режима. Значительное место занимает рассмотрение правового регулирования режима военного положения в разных странах. Акцентировано внимание на вопросе осуществления процедуры объявления правового режима военного положения.

Ключевые слова: правовой режим военного положения, основания введения военного положения, угроза агрессии, законодательное закрепление, правовое регулирование.

Kuznichenko S. A. The conditions, procedure of imposing and cancelation of legal status of military situation.

In the paper there have been investigated the conditions and procedure of imposing and cancelation of military situation in a state, prolongation of the term and cancelation of the military situation as well as there has been analyzed the legislation fixing of the basis of this regime. The consideration of legal regulation of military situation occupies considerable place in different countries. The emphasis has been put on the issue of realization of the procedure of declaration of the regime of military situation.

Key words: legal status of military situation, basis for imposing of military situation, aggression threat, legal fixing, legal regulation.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2014